

REVISTA NOĂSTRĂ

PUBLICAȚIA SOCIETĂȚII CULTURALE «LUCEAFĂRUL»
A LICEULUI «GH. BARIȚIU». ~ APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ.

SUMAR:

- Pesimismul metafizic al
lui Eminescu *Paul Rădu*
- Păsările *A. Opreșiu*
- Vis împlinit *A. Opreșiu*
- Cercetări *Salvator Cupcea*
- Spicuri *Juzy Demetrescu*
- Poveste *Ovidiu Vassu*
- Discontinuitatea în Natura . . . *J. Agârbiceanu*
- Ideea națională în drama
românească *Jorga Ștefan*
- Sonet *Ovidiu Vassu*
- Molière și contemporanii săi . . . *Albert Wilner*
- Villehardouin-Joinville *Mureșanu S. Oct.*
- Cronica mărunță:
Un crâmpeiu din problema
fericirii *Salvator Cupcea*
- Clasicismul lui Grig. Alexandrescu *P. R.*
- Manualul lui Epictet *Schachmann*
- Mihail Sadoveanu:
Venea o moară pe Siret *N. Massim*
- Caricaturi *Rădu Pușcariu*

REVISTA NOĂSTRĂ

PUBLICAȚIA SOCIETĂȚII CULTURALE «LUCEAFĂRUL»
A LICEULUI «GH. BARIȚIU». ~ APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ.

Pesimismul metafizic al lui Eminescu

Prin concepție pesimistă înțelegem acea convingere filozofică, care încearcă a dovedi că viața și lumea aceasta e lipsită de orice rațiune, de un scop definit, ea nu oferă omului o fericire prezentă și nici nădăranț pentru viața viitoare. Filozofii ca Schopenhauer, Hartman etc. nu s'au mulțumit a dovedi numai non-senzul lumii și vieții omenești, dar cred că au găsit și mijloacele prin cari am putea nimici cel mai mare rău: viața. Ascetismul, inaniția, reținerea sexuală, petrecerea în ocupațiuni pur intelectuale, cari slăbesc fizicul cu timpul, sunt condiții cărora și-au adoptat ei înșiși viața pentru a contribui la slăbirea ei. Asemenea filozofi pesimiști, cari deducțiilor și rezultatelor gândirii lor dau și cred că există posibilități de realizare practică se numesc filozofi pesimiști *empirici* spre deosebire de cei metafizici, cari cu toate că-și dau seama că mai bine e a nu fi decât a fi, trăesc lumea așa cum a lăsat-o Dumnezeu fără a cuteza a crede că vor putea opri curgerea poruncitoare și fatală a vieții. Dintre aceștia din urmă face parte și Eminescu.

Să încercăm să dovedim acest pesimism metafizic al lui Eminescu.

Intr'adevăr versurile :

„Un soare de s'ar stinge'n cer

„S'aprinde iarăși soare.

desprinse din una din strofele poemului filozofic, „Luceafărul“ cel clasic de cumpătat în concepție, sunt formularea cea mai abstractă dar și cea mai adevărată a ideii, de altfel cu bază științifică, că viața nu poate fi nimicită ori schimbată'n esența ei, nici prin noi și nici chiar prin marile forțe cosmice. Ea chiar dacă un moment s'ar stinge iarăși alta s'ar aprinde mai fierbinte,

„Dar piară oamenii cu toți
„S'ar naște iarăș oameni“.

Poetul și filozoful ne lasă a deduce din aceste cuvinte rostite de însuși Dzeu către Luceafăr, că viața omenească nu poate fi stărpită așa cu una cu două de dragul unui pesimist, că nimic înseamnă orice stavilă pusă de mână omenească în fața pūterii sale uriașe.

Totuș Eminescu nu renunță a cumpăni ce e rău și ce e bine, a judeca ce rost și ce scop are această viață. Și convingerile lui intelectuale și numai ele sunt cu adevărat pline de amărăciune :

„Moartea succede vieții, viața succede la moarte
„Alt senz n'are lumea asta, n'are alt scop, altă soarte.

sau :

„E vis al morții eterne viața lumii întregi.

sau :

„E un vis al neființei universul cel himeric.

ori :

„A fi ? o prostie și tristă și goală

în fine :

„Toate-s praf lumea-i cum este și ca dânsa suntem noi.

Toate acestea sunt concluzii ce le vom găsi în poeziile sale filozofice, deci produs al gândirii reci. Convingeri despre lume și viață, câștigate în mod deductiv, rațional abstract. Dar pe de altă parte, după cum am arătat mai sus, Eminescu știind bine, că noi nu suntem în stare să dăm alt scop ori alt senz lumii și nici să o nimicim nu putem, găsește o împăcare și o mângăere pentru toți ; e frumosul cu amorul și cu natura, binele cu munca și cu idealul, e adevărul cu mintea înțeleaptă și pătrunzătoare,

Să paralelizăm însă (mai departe) amănunțit produsul gândirii reci și a simțirii calde a lui Eminescu.

Gândul lui vede limpede că amorul :

„E-un insiinct atât de van ce s'abate și la paseri cam de două ori pe an.

Inima lui cere însă o oră de iubire :

„O oră să fi fost amici
„Să ne iubim cu dor
„S'ascult de glasul gurii mici
„O oră și să mor.

Eminescu e pătruns în gândirea sa de nimicnicia astei lumi „de praf și noroi“, dar fiindcă ea există în mod necesar inima lui cere poeziei, acelui „înger palid cu priviri curate, voluptos joc de icoane și cu glasuri tremurate, să întindă un straiu de purpură și aur peste țărîna cea grea, cere omului să se ridice cu mintea și cu sufletul din „mizeria și proza aceasta amară“. Numai acest lucru îl va face pe cineva să merite numele de om, numai prin aceasta se justifică viața și numai pentru aceasta preamăria Eminescu trecutul, când : „Cei perduși în gânduri sfinte convorbeau cu ideașuri“. — Și astfel termină el poezia „ Epigonii“ :

*„Rămâneți dară cu bine sfinte firi vizionare
Ce creați o altă lume pe-astă lume de amar*

Eminescu prin urmare nu încearcă distrugerea vieții, acest rău impus, ci crearea unui bine și a unui frumos, ce să-l suprapunem ei, creat din imboldul curat al idealismului spiritului omenesc. Și pentrucă acest idealism lipsea în timpul său de aceea venera trecutul de mărire, în care patria nu era o frază goală și Dzeu nu era o umbră și condamna prezentul urgisit, lipsit de credință și ideal :

„Voi credeți în scrisul vostru noi nă credem în nimic.

„Voi reducem tot la pravul azi în noi mâine 'n ruină.

În fine dacă Eminescu era convins de răul și de himericul lumii și tot odată de fatalitatea de a fi a ei și a noastră, tot aceasta l-a condus la concepția înțeleaptă și echilibrată a vieții, de a o îmbunătăți, de a-i da un farmec, de a munci pentru a întări și a mări partea ei de bine, care numai din sufletele noastre pornește, din idealismul nostru. Este un umanitarist. Activitatea lui politică este un document, că dacă în momentele lui de gândire pură, în afară de orice considerații, fie ele de natură personală ori națională, era pesimist, un aprig luptător pentru adevăr, bine și frumos. Articolele politice cât și satira sa, ce erau ca un ser purificator în atmosfera înbâcșită și infectată a superficialismului stratelor sociale suprapuse din timpul său, este o dovadă despre dorința de mai bine a lui Eminescu.

Și-apoi inima acestui poet care zvâcnea cu atâta putere în fața simbolului vieții, a iubirii i-a sorbit paharul, s'a oprit ea vre-o clipă ca să bată, atunci când gândul a fost în stare să

rostească „A fi ? o prostie și tristă și goală ! ?“ Nu, căci era
atât de dulce când

*Amândoi ca 'ntr'o poveste
Ei își sunt atât de dragi.*

Azi ar fi tulburat el simțirea care în natură vedea că

„Totu-i vis și armonie“.

Nu cred căci prea a iubit mult.

Și încheind acum deduc :

În gândire Eminescu e un pesimist în gândirea și viața
lui însă a fost un idealist, spre deosebire de un Leopardi, cu
care mulți îl aseamănă, și tocmai aceasta se numește concepție
pesimistă metafică.

Paul Radu.

Păsările

... și zboară ...
... și zboară ...
Mereu călătoare
... și zboară ...
... și zboară ...
Mereu înspre soare
Și'n zborul cel iute se pierd . . . ,
Și gândul și viața
Pe toate le'n cred
Văzduhului care
Le duce . . .
Le duce
Mereu înspre zare,
Și fug de o mână mereu îndemnate
Să lase, să uite
Nevoi îndurate,
Să schimbe și țara și locul.
Să cate departe . . . departe norocul.
... și zboară ...
... și zboară ...
Mereu înainte
Trecând peste câmpuri
Și cruci . . .

Și morminte
 Se duc să gonească
 Iluzii fugare
 Speranțele stinse
 Și doruri amare
 Să-și poarte'n văzduhuri mereu melodia
 Și nu le'nspăimântă nici chiar vijelia
 Nimic nu le pasă
 Dorințele 'ncred
 . . . și zboară . . .
 . . . și zboară . . .
 Se pierd
 Și mări și cetăți
 Și câmpuri întinse
 Și pustietăți.
 N'aveți timp a plânge
 Nici sufletul greu —
 Și voi călătoare
 Vă duceți mereu,
 Uitați . . .
 Și uitarea vă schimbă norocul
 Și viața . . . și gândul
 Inima
 Și locul.

A. Opreșiu.

DI N. Apostolescu.

DI Jean Bobescu.

VIS IMPLINIT

I.

Noi am visat și visul n'a cunoscut hotare
Sute de ani de-a rândul ne-am înșelat speranța
Și lacrimile noastre au presărat amare
Dorința și iubire, puterea, cutezanța.

II.

Pe umeri de vis veșnic ne-am rezemat dorința,
Ne-am rezemat și viața și tot ce aveam mai bun
Noi în a căror inimi sădise biruința
Puterea și mândria, cel mai mareț străbun.

III.

Noi am cântat prin glasul rapsozilor iubirea,
Și am cântat durerea și visul nostru mare
Vrând să atingem țelul de veacuri, înfrățirea
Și o Românie nouă în dreptele hotare.

IV.

Hotărâtoarea oră de mult, de mult visată
Sosi — și cu dreptatea ne-am înfrățit și noi,
Ne-am înfrățit cu cinstea și lumea subjugată
Și am dat o jertfă nouă în marele războiu.

V.

Ș'a fost o fericire, o bucurie sfântă
Când am primit răsplata prin suferințe amare
. . . Sublimele speranțe din moși, strămoși cuvântă
Și spun că visul nostru e România Mare.

VI.

Să ridicăm spre ceruri un imn de biruință
Să ridicăm spre ceruri un imn de mulțumire
Să ne'nfrățească veșnic iubire și credință
Să fim o nouă forță în marea omenire.

Cercetări...

Baladele literaturii populare române, sunt în mare parte inspirate din viața păstorească, iar unele — mai puține — au ca fond elementele mitice ale popoarelor antice. Se observă în general influința fatalismului, care a dat unor balade caracterul antic al nimicirii eforturilor omenești. Puține sunt acelea poezii populare care să-și aibă izvorul de inspirație în viața cavalească din evul mediu. O baladă care are nota covârșitoare a acestei influințe, este Mișu Copilul. (Colecția Alexandri).

Intreaga armură a cavalerului (cruciat ?) îmbracă „trupșorul“ viteazului Mișu, care învinge în luptă dreaptă pe Ianuș Ungurean, conducătorul unei cete de 45 Levinți. Mișu le spune acestora, — după răpunerea lui Ianuș — să-i ridice armele. Însă Ungurii „în zadar se'ncerc“. Viteazul nostru luând în spate armele („cu degetul mic“) le spune :

BCU Cluj Central University Library Cluj

„Vor mișeilor,
 „Haraminilor !
 „Codrul mi-l lăsați
 „Jugul apucați,
 „Că nu sunteți voi
 „Nu sunteți ca noi,
 „Oameni de mândrie
 „Buni de vitejie,
 „Ci oameni de gloată
 „Buni de sapă lată“

Se vede înde-ajuns în această poezie elementul cavaleresc care l'a îndemnat pe Alexandri să spună „... balada lui Mișu se poate presupune că ar exista din epoca Cruciatelor“. Și avea tot dreptul să creadă că balada s'a urzit sub influința cavalerilor, cari în numele crucii cruteerău răsăritul, pentru a asigura stăpânirea ei.

Dar... se naște o îndoială. Poporul românesc, cu caracterele lui etnice formate și conturate, este al gliei. Iubirea de pământ a țărânului român (autorul baladei lui Mișu) este așa de mare, încât nu ne vine să credem, că o atât de remarcabilă ură față de ceea ce are el mai scump, adusă sub scutul ori că-

rui curent, ar putea fi asimilată și toarsă odată cu firul poeziei, când sinceritatea este o notă puternică și generală a poeziei populare.

Pe vremea cruciatelor (sec. XII—XIII), poporul românesc era de mult format; individualitatea lui etnică avea deja caracterele pe care le are azi. Influențe contrare aestei individualități chiar explicabile din punct de vedere istoric, nu puteau fi asimilate decât pe baza unor reminiscențe puțin conștii, sați incoștii „însă trecute 'n sânge“, din viața epocii de formare sau din viața elementelor componente ale poporului. *Reminiscențele din trecut, păstrate în masa poporului, predispun sufletul colectiv la primirea unor influințe asemănătoare acelor reminiscențe, chiar dacă firea actuală a poporului este improprie noilor elemente.*

Căutând originea acestor rămășițe, istoria ne duce departe. Ajungem la „cei mai nobili și mai virtuoși dintre Traci“ la Geți, despre cari Herodot spune că „ei privesc ca cea mai mare onoare a nu munci; a ara pământul este pentru ei tot ce poate fi mai înjositor, și a trăi din pradă socot ei că este indeletnicirea cea mai nobilă“) / Central University Library Cluj

Cred că viața aceasta aproape nomadă, a lăsat urme, cari păstrându-se nu în memorie, ci ascunse în țesăturile ființei, au pregătit mediul în care influințe atât de contrare poporului nostru au putut prinde rădăcină și au putut fi întrucâtva asimilate.

Această apropiere arată — cred — că legătura între elementele de constituție (antice) și între poporul nostru format așa cum ni se prezintă astăzi, așteaptă o explicare și o rezolvare din studiul amănunțit al poeziei populare.

Salvator Cupcea

*) Herodot V. 6. Citez cuvintele acestea după „Istoria Românilor“ de A. D. Xenopol.

SPICUIRI

De ești pe-o treapă mai înaltă
Nu te mândri, privește'n jos!
Căci Dumnezeu e bun și mare
Să urce știe, să coboare.

Tușy Demetrescu.

Poveste

Erau doi prieteni : codrul și izvorul,
Nedespărțiți ca stelele de noapte ;
Cântau duios ca trubadurii dorul,
Și-atât de mult se 'nțelegeau în șoapte . . .

Cântau adesea 'n asfințit de seară ;
Uimită 'ntreaga fire-i asculta,
Și 'n zori de zi, acelaș farmec iară
Vrăja — viața ce se deștepta. —

Trăiră-așa, nespus de multă vreme..
Un basm îmbălsămat cu flori de tei ;
Dar într'o zi izvorul plânge, geme,
Și nimeni, nimeni, nu-l întreabă ce-i . . .

Venise'n acel codru o crăiasă
Și freamătul de codru o vrăji
De-atunci ea fu a codrului mireasă, Cluj
Și-o dragoste aprinsă îi uni.

Iar codrul și-a uitat de toți și toate,
Și chiar povestea care-l fermecase
Abia de și-o mai amintește, poate . . .
De-atunci însă, izvorul trist rămase . . .

Ovidiu Vassu.

Discontinuitatea în Natură.

Ion Agârbiceanu cl. VIII.

O lamă de briciu privită cu ochiul liber prezintă o perfectă continuitate și omogenitate. Aceeaș lamă observată la microscop devine de nerecunoscut ; în locul suprafeții lucii avem în fața ochilor noștri o suprafață brăzdată în toate direcțiunile de adâncituri. Continuitatea era deci o simplă iluziune datorită imperfecțiunii ochilor noștri. Când primele lunete astronomice s'au îndreptat spre Calea Laptelui, în locul masei luminoase

și continue a acestela, au apărut înaintea ochilor mirați, nenumărate stele distincte; acelaș fenomen și aceeași cauză. Discontinuitatea aceasta nu se oprește la suprafață; ea caracterizează chiar atomul, considerat până nu de mult ca unitatea de materie. După teoriile moderne atomul este un sistem analog unui sistem solar. Cel dintâi care ajunge la aceste concluziuni este Sir Ernest Rutherford, profesor de fizică la Cambridge. În urma unor experiențe cu materii radioactive, învățatul englez ajunge la încheierea că atomul este format dintr'un sâmbure, pe care l-a numit nucleu, foarte mic față de mărimea totală a atomului; în jurul acestui nucleu circulă, pe orbite asemenea orbitelor planetare, electroni, adică unități de electricitate negativă. Nucleul de-ală parte e încărcat cu sarcini electrice pozitive, a căror sumă este egală și de semn contrar, cu suma sarcinilor electrice ale electronilor; așa se explică starea neutră a atomului din punct de vedere electric. Un atom astfel alcătuit formează un adevărat microcosm, un sistem solar în proporții infimezimale. În adevăr, un sistem solar are ca centru un soare, un sistem atomic, nucleul pozitiv în jurul căruia se învârtesc electronii, planetele din microcosm; o altă deosebire — soarele atomului e mai mic în volum decât planeta sa, electronul. O altă asemănare este distanța care desparte electronul de nucleu; această distanță este extrem de mare în raport cu dimensiunile acestora, întocmai ca și într'un sistem solar. Așa că partea cea mai mare a unui atom este spațiu gol de ori ce materie. Te întrebi atunci unde e materia de care te lovești pretutindenea. După Einstein toată substanța universală poate fi condensată într'un număr anumit de kilometri cubi.

Un sistem atomic se aseamănă cu un sistem solar, dar ce diferență de proporții! Într'o bulă sferică de hidrogen de $\frac{1}{2}$ milimetru diametru sunt atâția electroni, încât ar trebui un milion de secole pentru a-i scoate pe toți luând câte unul într'o secundă, și câte sfere de $\frac{1}{2}$ milimetru diametru cuprinde sfera planetei noastre! Dar cugetând puțin, atomul e mic față de unitățile noastre de măsură, în raport cu Pământul nostru; dar ce e Pământul față de Univers? În această ordine de idei și noi trăim pe un electron. Ceea ce deosebește mai ales lumea atomului de un sistem solar, cel puțin de sistemul nostru, este viteza extraordinară a electronilor. Dacă ar alerga și bătrânul nostru Pământ în jurul Soarelui cu iuțeala nebună (nebună relativ, fiindcă sunt și mai nebune) de 2000 km. pe secundă, le-

gile Relativității s'ar aplica în mod practic și față de mărimile noastre pământesti, după cum se aplică electronului.

În adevăr Relativitatea își are mai ales teren de aplicare practică și de confirmare a ipotezelor în lumea microcosmului atomic.

Teoria atomică, în stadiul în care se află astăzi, a fost formulată de savantul danez Nies Bohr. După acest învățat un electron, sub influința anumitor cauze, poate părăsi orbita sa primitivă și să sară pe alta, schimbându și în acelaș timp viteza, care este în raport invers cu distanța de centrul sistemului. Dar această schimbare de orbită și deci de iuțeală e însoțită de o emisiune sau de o absorbițiune de energie, după cum electronul a sărit pe o orbită mai depărtată sau mai apropiată de nucleul atomului. Emisiunea de energie este cauza fenomenelor de radiațiune. Planck, pentru a interpreta legile radiațiunii a trebuit să presupună o structură granulosă o energie ceea ce revine la a zice că un atom, nu poate să emită sau să absoarbă decât un număr întreg de granule de energie. După noua ipoteză „radiațiunea este o formă de energie care nu mai apare ca propagată sub formă de unde continue, printr'un mediu ipotetic (eterul), ci ca expulzată în chip de unități discrete (și în mod discontinu) în spațiul vid de materie, cu viteza luminii“ (L. Rougier : La Matière). Structura discontinuă a luminii s'a putut dovedi de altfel și prin experiență. Astfel s'a născut vestita teorie a lui Planck, teoria Quantelor. Ea este dovada unei noi discontinuități, discontinuitatea energiei. Deși Quantele au primit drept de cetățenie în Știință, totuși noțiunea însăși de quantum de energie n'a câștigat mult în claritate ; ea lovește în însuși felul nostru de a concepe energia.

Ambele teorii, a atomilor și a Quantelor, probează posibilitatea salturilor brusce în natură ; așa se explică opozițiunea pe care spiritul nostru, pătruns de ideea continuității, o manifestă mai ales față de teoria Quantelor. De altfel e ciudat cât de pătruși suntem de principiul continuității fără ca cel puțin să existe o bază experimentală ; fiindcă ipoteza continuității atrage după sine ideea de divisibilitate la infinit. În adevăr dacă nu se recunoaște o unitate indivizibilă, foarte mică dar existentă și distinctă, divizibilitatea unui lucru poate fi dusă la infinit de spiritul nostru, fără ca să existe o rațiune de a se opri vre-odată. Așa e construită judecata noastră, deși nici o experiență nu-i dă dreptul să raționeze astfel. Ideea de continuitate pare

a fi ceva înăscut, aprioric în judecata omenească. Sau, ceea ce este mai de crezut, e datorită imperfecțiunii simțurilor noastre cari ne înșală arărându-ne omogenitate și continuitate unde în realitate nici vorbă nu este de așa ceva. De altfel ipoteza continuității duce la concluziuni contradictorii. Să luăm de exemplu o linie lungă de un metru ; în ipoteza continuității această linie poate fi împărțită într'o înfinitate de părți, divizându-o întâiu în două jumătăți, fiecare din aceste două jumătăți în alte două și așa mai departe, până la un număr finit destul de mic prin mijloace mecanice, iar de acolo înainte spiritul nostru continuă el operațiunea divizării ducând-o la infinit, fiindcă n'are nici o rațiune să se oprească odată ce nu admite discontinuitate, adică unități indivizibile. Dar și o linie lungă de un kilometru se poate împărți într'o înfinitate de părți ; unde sunt atunci mai multe părți, fiindcă și lungimea de unmetru și cea de un kilometru conțin o înfinitate, și infinitul este acelaș. Sau admiterea că există o înfinitate de grade de infinituri (infinitul părților cari formează o linie de un metru de un kilometru, de un milion de kilometrii) ceea ce e tot una cu a spune că habar n'avem ce e infinitul, și că noțiunea însăși este o construcție imaginară a spiritului nostru, sau admitem că o linie de un metru lungime nu se poate divide într'o înfinitate de părți, ci datorită discontinuității, adică unităților indivizibile și distincte, e formată dintr'un număr finit de părți. Asemenea cu linia lungă de un kilometru ; și tot așa cu orice lungime, fiindcă odată ce este formată din părți indivizibile și distincte, aceste părți nu pot constitui un număr infinit, noțiune ireală și absurdă, născută în urma imperfecțiunii simțurilor noastre. Pentru a nu ajunge la contradicțiunile de mai sus e necesară concepția discontinuității, nu în practică de sigur, ci în speculațiunile spiritului nostru.

Ideea națională în drama românească

O bună parte din dramele românești scrise până acum și în special acele din a doua jumătate a secolului XIX, au subiecte istorice. Faptul acesta este explicabil, având în vedere curentul naționalist pornit după unirea principatelor române.

Printre inițiatorii acestui curent se află majoritatea autorilor dramatici mai însemnați ai timpului.

Probabil că tot aceasta este cauza că toți autorii de drame istorice, au căutat să scoată cât mai mult în evidență ideea națională.

Fără îndoială, că cea mai importantă piesă, din acest punct de vedere este „Vlaicu Vodă“ de Alex. Davila. Vin apoi piesele lui Delavrancea: „Apus de Soare“, „Viforul“, apoi piesa lui Vasile Alexandri: „Dospot Vodă“, etc.

Subiectul piesei „Vlaicu Vodă“ este bine cunoscut. Ideea națională e reprezentată aici chiar de personagiul principal, voevodul Vlaicu. Toată acțiunea piesei se învârteste în jurul naționalismului puternic al acestui domnitor, care prin istețimea politice sale știe să smulgă Ungarilor Banatul Severinului și Amlaşul. Un rol foarte important din acest punct de vedere joacă și Mircea, viitorul domnitor al Munteniei. Solia boerilor Moldoveni la Vlaicu e pentru a cere ajutor dela acesta, să răstoarne pe actualul domn din Moldova, Lațcu, și să pună în locul lui pe Mircea. Personagiul cu tendințe contrare din punct de vedere naționalist este Doamna Clara, care făcând parte din aristocrația ungurească și fiind catolică, vrea să introducă în țară catolicismul prin orice mijloace vrând, dar, să *desnaționalizeze* țara. Domnitorul însă, ajutat de boeri credincioși isbutește să înfrângă tendințele răufăcătoare ale Doamnei Clara. În această piesă, dar, triumfă ideea națională.

Piesa lui Delavrancea „Apus de Soare“ își are subiectul, după cum arată și titlul, din apusul celui mai strălucit voevod al Moldovei, Ștefan cel Mare. Acesta este reprezentatul ideii naționale. Până în cele din urmă zile ale sale, el impune boerilor atât prin energia sa mare, cât mai ales prin faptul că este amintirea vie a strălucirii de odinioară în fața boerilor. Iubirea sa de țară se vede foarte bine prin faptul că bolnav chiar fiind, atunci când hotarele țării sunt în primejdie, el pornește cu oaste și sdrobește pe dușman. Cu toate acestea se găesc la curtea sa boeri, cari văzându-l pe patul de moarte, vor să se opună voinței lui Ștefan. Inșă energia și autoritatea acestuia fac ca și mai departe voința lui să fie respectată. Acești boeri reprezintă ideea de anarhie și deci de răsturnare a naționalismului. Și în această dramă, triumfă voința lui Ștefan, a țării — simbolul binelui.

În a doua piesă importantă a lui B. Delavrancea, „Viforul“, personagiul principal este un vlăstar degenerat al sângelui mușatin — Ștefăniță. Fiind înconjurat de boeri bătrâni — vechi sfetnici credincioși ai sfântului voevod Ștefan, — el se arată de o cruzime sălbatică față de boeri.

În această piesă, reprezentantul ideii naționale nu mai e personagiul principal — voevodul — ci boerii, Ștefăniță fiind din contra, cel care caută să înlăture imaginea înconjurată de aureola iubirii poporului a bunicului său, ucizând pe boeri. Totuși, simbolul răului e învins, căci Ștefăniță moare otrăvit.

În piesa „Despot Vodă“ a lui Vasile Alexandri, personagiul principal, Despot, e un aventurier care împins de ambiția sa personală și posedând și talentul de a se face plăcut, isbutește să capete încrederea boierilor cari îl ajută să ia tronul țării. Naționalismul pur e reprezentat aici printr'unul din boeri care se revoltă la alegerea lui Despot, anume Tomșa. Faptul că și el ia parte la conspirația din casa vornicului Moșoc spre a răsturna pe vodă Lăpușneanu s'ar putea explica prin presupunerea că el ar fi fost într'adevăr pătruns de nenorocirile poporului sub Alexandru Lăpușneanu. Toți ceilalți boeri sunt anti-naționaliști căci vor domnia unui străin, dar mai ales Despot, care se urcă pe tron spre a-și satisface vanitatea și spre a se îmbogăți. Și aici, ca și în celelalte piese istorice triumfează naționalismul. Într'adevăr, Despot după ce e învins în luptă de Tomșa, cade sub lovitura nebunului „Ciubăr Vodă“.

* * *

Din analiza din punct de vedere al naționalismului făcută pe scurt a acestor piese, se pot observa puncte comune, care mai mult sau mai puțin, s'ar putea găsi și la alte piese istorice. Astfel: în toate aceste piese, pe lângă personagiul care reprezintă ideea naționalismului, găsim unul sau mai multe personaje care au idei contrarii celui dintâi. Lucrul acesta e natural și totodată necesar pentru complicarea intrigei, care reese tocmai din ciocnirea acestor două idei; totodată fiind contrastante, cea dintâi apare cu mult mai clară în ochii spectatorilor.

Apoi: în toate triumfă ideea naționalismului. Și aceasta se poate explica având în vedere scopul pentru care, mai mult sau mai puțin, s'au scris aceste piese și care era de a înflăcăra spiritele în fața evenimentelor trecutului național.

Iorga Ștefan,
Clasa VI. R.

Sonet

*Din alte zări vin păsări călătoare,
Voioase și de doruri noi mânate,
Fac drumuri ce se pierd în zare
Și tot mereu, mereu sunt depărtate.*

*Aduc cu ele primăveri eterne
Să împodobească lumea pustiiță
Până când iarăș, toamna își va cerne
Regretele, prin frunza ofilită.*

*Nu cred în clipe de zădărnicie
Căci drumuri noi le chiamă neîncetat,
Cu maestoase goarne de robie . . .*

*Și tot destinul lor e'n univers
Și'n firele de iarbă presărat,
În armonia firii, sunt un vers . . .*

Ovidiu Vasiliu.
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Molière și contemporanii săi

Masca lui Sganarelle ascundea sufletul nobil și zbuciumat de pasiuni al lui Jean Baptiste Poquelin. Cei mai mulți, vulgul, cunoștea numai masca și e natural să fie așa, deoarece personagiile reprezentate de Molière pe scenă, erau în colectivitatea lor de un realism atât de viu, încât deveneau creații absolut impersonale. Nu trebuie să ne mirăm deci, dacă un tablou al vremii, care reprezintă „Farceurs francais et italiens depuis soixante ans et plus“ îl pune și pe Molière între aceștia sau dacă un epitaf popular vorbește despre „atât de renumitul bufon“ Molière.

Acest „bufon“ în viața sa de om era de o seriozitate surprinzătoare. Actrița Mlle Poisson îi schițează astfel portretul : „Il avait le port noble, marchait très gravement, avait l'air très sérieux“. O conversație cu Molière era mai mult instructivă,

decât amuzantă, totuși nobilimea curții galante a lui Ludovic XIV, căuta societatea lui.

În general observăm că în acel secol actorii se bucurau de-o considerațiune mult mai mare decât în secolul precedent. Motivele sunt multe. Fapt este că Le Noir de la Thorilliére părăsise armata și gradul de căpitan de cavalerie pentru a se face actor și aceasta cu aprobarea regelui; principalii membrii ai trupei lui Molière, Du Croisy și la Grange erau nobili. Ocupația lui Molière n'a fost privită incompatibilă cu șarja sa de „valet de chambre du roi“, pe care o moștenise dela tatăl său, și cu onoarea de a face câteodată patul majestății sale. Raportul dintre Ludovic XIV și Molière nu este bizar numai din acest punct de vedere. Sunt convins că Regele-Soare n'a putut niciodată aprecia pe deplin geniul lui Molière. Pentru el Molière este un factor al plăcerii, care prin talentul său de autor și de actor va face mai pompoase serbările din Versailles. „Pentru Ludovic XIV orice petrecere ar fi fost incompletă fără spiritul lui Molière și muzica lui Lulli“, constată baronul Walkenaer în „Mémoires sur Mme de Sévigné“, iar într'un alt loc, vorbind despre Molière, îl numește „le grand amuseur du grand roi“. Într'adevăr Ludovic XIV. dă favoritului său însărcinări după însărcinări, și Molière, dornic de a satisface pe deplin dorințele ilustrului său protector le împlinește pe toate. Este însă silit să lucreze la repezeală și frumuseța formală a farselor sale va suferi deci foarte mult. Dar nu numai frumuseța formală, căci pentru a nu strica armonia serbărilor regale, de o veselie gălăgioasă și de o rafinată senzualitate printr'un sarcasm nepotrivit, Molière creiază farse lipsite pe o valoare absolută. — Neglijențele forme mai mult decât cele de fond, au dat naștere numeroaselor atacuri ale unora dintre contemporanii săi.

Fénelon îi reproșează că deși are idei bune, expresiunea suferă: se servește de frazele cele mai puțin naturale. Vauvenargues critică deasemenea *forma* pieselor, „Lamolière se găsește atâtea expresii ciudate și vulgare — spune el — încât nu sunt mulți poeți cu un stil mai puțin corect și mai puțin pur decât el. Atacul lui La Bruyère nu este atât de justificat. „Nu vedeți — spune el — că nici Plaut și nici confrății săi nu sfâlcesc limba, făcând să vorbească în piesele lor oamenii simplii. Aceștia îi fac să vorbească în conformitate cu starea lor, totuși cu o limbă aleasă“. La Bruyère nu poate concepe tendințele realiste ale teatrului lui Molière.

Atăcurile lui Fénelon, lui Vauvenargues și cele ale lui La Bruyère sunt atacuri mai mult sau mai puțin desinteresate. Mai numeroase erau atacurile diferiților indivizi ale căror interese erau strâns legate cu cele ale lui Molière. Aceștia nu atacau numai slăbiciunile operei ci și cele ale unei vieți nu tocmai săracă în detalii interesante. Se știe că măestrul penel al lui Molière lucrase după modele vii. Ne putem închipui ciuda gentilonilor ale căror defecte și vici erau duse pe scenă în fața curții și a Regelui-Soare. Inșă „nu trebuie să trăiască la curte cel ce nu e în stare să suporte a fi luat în răs“, spune Loménie de Brienne în memoriile sale. Nu toți fură totuși de părerea acestui gentilom, spre exemplu ducele de la Feuillade, care crezându-se ridiculizat într'una dintre piesele lui Molière, trase nefericitului autor o bătaie zdravă. Numărul dușmanilor săi se mărește din zi în zi. Unul dintre aceștia este abatele Cotin, căruia Boileau îi consacrase următoarele versuri :

„Qui méprise Cotin n'estime point son roi

„Et n'a, selon Cotin, ni Dieu, ni foi, ni loi !

Și Molière îl atacă în „Femeile savante“ în persoana lui Trissotin. O urmare imediată a acestei reprezentări a fost că abatele Cotin care frecventase și delectase cu sonetele sale, cercurile cele mai distinse (saloanele dușeselor de Rohan, de Nemours, de Longueville, sora marelui Condé, etc. etc.), a fost boicotat de aceste cercuri. — E natural că a scris o mulțime de pamflete contra lui Molière. Acesta este apărat numai de Boileau, unul dintre admiratorii săi cei mai statornici. Intotdeauna îl numea „Contemplatorul“ și chiar și într'una dintre scrierile tinereții, care atacă pe Ménage, pe Chapelain și alte somități literare de atunci, Boileau îl înalță pe Molière.

Se cunoaște răspunsul lui la întrebarea regelui după cel mai mare scriitor al vremii : „Sire, numai Molière“. Un alt prieten al lui Molière este La Fontaine, care în următorul epitafor adâncește și rezolvă cu tactul său caracteristic una dintre cele mai discutate probleme moliérese :

Rub fărăna astei groape zac Plaut și Terențiu

Si totuși Molière e acel ce 'ntr'ânsa zace

Deși-au fost trei talente n'au fost decât un spirit

Care 'nveselia Franța cu o arta căre-ți place

Acum sunt duși ; zadarnic'ar fi ori ce așteptare

De-ai revedea vre-odată, putem spera noi toți

Pentr'un lung timp (deși lăsat-au nume mare)

Cu toți : Plaut, Terențiu și Molière sunt morți.

Villehardouin-Joinville ¹⁾

Urmările celor opt Cruciate au fost și rele, nu e de tăgădui, dar mai ales ele au adus multe modificări și multe îmbunătățiri lumii occidentale. S'a întins cultura, atât cea străină cât și cea originală.

Întâmplările din Cruciate au început să devie interesante. Cruciații le spuneau foarte des celor rămași în țară nu numai ca niște simple povestiri, ci ca lucruri extraordinare în care, bineînțeles, se lăudau singuri. Iar ca laudele să fie și mai mari, de multeori mai adăugau la ele și fapte fantastice, dar neadevărate. Ei bine, când cineva cu un talent pronunțat de a povesti, istorisia lucrurile din Cruciată, se înțelege că lumea îl asculta răpită; ba poate la rândul său mai născocia și ea. Rezultatul era că din fapte naturale, se făceau legende de necrezut cu eroi miraculoși și cu cai zburători. Așa s'a format și legenda lui Frederic Barbarossa, care „șade la o masă de piatră într'o peșteră (în Kiffhäuserberge) și așteaptă să vie ceasul în care să curățe biserica de corbii cei negrii.“

Totuși în Cruciate au mai fost și oameni cari au scris memoriile lor din expediții, așa ca ori-ce confuzie sau legedă să fie înlăturată.

Așa au fost doi nobili Francezi, Villehardouin și Joinville cari au luat parte la cruciate, doi erau „cunoscători în cauză.“

Geoffroy de Villehardouin s'a născut în castelul cu același nume de lângă Troyes cam între anii 1150—1164. Fiind major luă titlul de mareșal de Champagne, titlu cu care s'a dus și în Cruciată. La îndemnul conșilor Thibaut III de Champagne și Boniface de Montferrat (de Lombardia) plecă în cruciata IV.

Era un om cu multe calități. Cumpătarea, adevărul și bunătatea l-au ridicat în cruciată la rangul de ambasador feudal și consilier secret al împăratului. Pentru toate aceste străduiri politice el fu dărulit de Balduin IV de Flandra, împăratul cu trei feude răsăritene, cu titlul de mare mareșal feudal al României.

Pe lângă calitățile lui diplomatice, el era bun orator și bun creștin. Lucrurile de spoială nu-l interesau, după cum nu-și bă-

¹⁾ La această lucrare am întrebuințat ca un auxiliar „Histoire de la littérature française“ de Lanson.

tea, capul nici cu femeile. Se vede că le-a urât mult, sau nu le simpatiza de loc, căci în nici o cronică de-a sa nu întâlnești pomenindu-se de o femeie.

Dealtminteri amănunte și lucrurile puțin însemnate, nu le găsim la el.

Se pare a nu fi avut afară din cale nici gusturi rășboinice și aventuriere ca ceilalți toți cavalerii. „C'est l'homme des circonstances critiques, qu'on met à l'avant-garde ou à l'arrière et qui fera toujours tout son devoir. Un désastre, une retraite le mettent en valeur“, zice Lanson.

Iubia mult natura. Ii plăcea viața, dar nu lua parte nici odată la petreceri destrăbălate.

În cruciată l-a încântat mult Constantinopolul. Orașul acesta cu clădiri frumoase cu obiecte de artă, cu marea și cerul albastru ca azurul, cu corăbii cu pânzele albe, cu obiceiuri cu privesc și cu aspecte orientale și străine, îl cucuriră. În memoriile sale „La conquête de Constantinople“ găsim pasagiul acesta, dictat de el, în care își mărturisește singur cele de mai sus, și care sună așa: „Et bien témoigne Geoffroy, le maréchal de Champagne qui cette oeuvre dicta, que jamais si belle chose ne fut vue.“ — O frază scurtă, în care spune mult. De altminteri caracteristică întregii sale cronici. „Il est bref et va à l'essentiel. Il a des pensées positives dans le cœur, tandis que le service de Dieu est sur ses lèvres“, spune iar Lanson. Lucrarea sa e considerată mai mult ca o cronică a timpului, ca niște memorii narative, dar totuși interesante, decât ca o istorie, cu toate că V. s'a slujit, pentru sprijinirea unor păreri „istorice“ și de alți scriitori anteriori.

Muri între 1212 sau 1213.

După el începu să se publice sau mai bine zis să se scrie căci pe atunci, după cum știm nu erau așa mijloace de publicare, diferite acte din viețile sfinților.

Ca prin timpul lui Ludovic IX. cel sfânt un alt „Champenois“ numit Joinville, tratează și el despre viața lui „Sain-louis“ (cum îi zic Francezii lui Ludovic) în legătură cu cruciata VII, la care a luat și el parte.

Ioan, senior de Joinville, s'a născut în castelul Joinville, din Haute-Maine (Champagne) la 1224. Rămânând orfan de mic, fu crescut la curtea contelui Thibault IV. La 1284 plecă cu Ludovic în Cruciată, După sfârșitul ei rămase în Egipt. Apoi

trece în Sena și șezu până în 1254. La Cruciata VIII, nu mai luă parte cu toate insistențele regelui. Murind Ludovic, Filip III, urmașul de tron, îi dădu pe timpul *minorității* Ioanei de Navarre, administrația comitatului de Champagne. A avut o viață foarte lungă. Trăiește în timpul lui Ludovic cel sfânt, Filip III, Filip cel frumos, Ludovic X, Ion I Postumul, ba chiar și în timpul lui Filip cel lung. Ce e mai nostim e că în anul 1314, cu patru ani înainte de a muri, în vârsta „numai“ de 91 ani, promite lui Ludovic X zis „le Hutin“ să meargă cu el în lupta contra Flamanzilor. De a fost sau nu, nu știu, dar îi e interesantă cutezanta.

Muri la 1319, în vârsta de 95 ani.

Scrierile sale istorice au caracter religios. Deci, pe lângă Villehardouin, un politic, Joinville rămâne cunoscut ca hagiograf, adică „scriitor despre sfinți.“ În lucrarea sa memorială, despre Ludovic IX, intitulată „Histoire de Saint Louis“ ne descrie, poate exagerat, viața aceluia rege sfânt, bun și cinstit, pe care-l iubia mult și de care era îndeajuns apreciat și simpatizat. Tot în lucrările lui îi putem cunoaște (lui Joinville) și sufletul lui deschis și drept. Mai aflăm că era și el, ca și antecesorul său Villehardouin, un mare iubitor de viață.

Spre deosebire de V. lui îi plăceau petrecerile. Mesele lui erau totdeauna bine încărcate, iar compania cât se poate de plăcută și de veselă. Toate acestea rees din însăși lucrările sale. E drept că nu l-a ajuns pe V. în „memoriile“ sale, dar sunt interesante prin faptul, că putem cunoaște bine un personaj ca Ludovic cel sfânt și putem deduce și judeca sufletul lui J. și concepțiile sale asupra bisericii și sfinților. Pe de altă parte e singurul care în domeniul istoriei a scris despre viața sfinților în timpuri vechi de tot. (Sec. XIII.).

Ei, Villehardouin și Joinville sunt primii istorici mai însemnați francezi din secolele XII și XIII sau mai bine zis din timpul cruciatelor. Dar ambii se deosebesc prin chestiunea ce tratează: „V. etait un politique: J. est un hagiographe.“¹⁾

Mureșanu S. Oct.

Cl. VI. m.

¹⁾ Lanson.

Cronica mărunță.

Un crâmpeliu din problema — fericirii. —

„Fericire!“ Acesta este idealul omeneirii; tendința spre ea s'a manifestat de când întâia nenorocire a lovit pe om și întâiul sămbure de speranță a încotit în sufletul lui. Plămădită în inime rănite — și toate inimile sunt mai mult sau mai puțin rănite, fiindcă după Schopenhauer durerile sunt pozitive iar plăcerile negative — ideea de fericire a fost frământată mult în ființa omenească, până la cristalizarea ei în concepții diferite, după individualitate, temperament și după influința vieții externe.

Platon a căutat să asigure omeneirii o viață de apoi, (transcendentalism), dându-i astfel nădejdi nouă, puteri nouă de muncă și de viață împodobită cu virtuți, care duc la fericire. Dela acest „părinte al credinței în transcendent“, ideea fericirii a avut o vecinică undulație între real și ideal.

O fază a acestei evoluții a fost filozofia lui Epicur, „școala plăcerilor“, care se rezumă în vorbele:

„Ede, bibe, commede; nulla post
„mortem voluptas“.

O concepție contrară lui Epicur au avut *stoicii* „școala resemnării“ reprezentată prin simpaticul sclav Epictet¹⁾ Principiul acestei filosofii este reducerea acțiunilor omenești la lucrurile dependente de om.

O concepție intru câțva asemănătoare acesteia o avem la Ibsen „colosul de Nord“. El numește fericirea „chiria înțelepciunii omenești“ și o exprimă în Rosmersholm, când Brendel caracterizează persoana lui Mortensgard:

„Mortensgard are în el pu-
„terea Atotputerniciei, pentru-
„că Peder Mortensgard nu-și
„pune nici odată în gând mai
„mult decât poate. Peder
„Mortensgard e în stare să
„ducă o viață lipsită de orice
„ideal. Și asta — vezi tu —
„Intr'asta stă toată taina ac-
„țiunii și izbânzii“.²⁾

Vorbele acestea ale lui Brendel rezumă un adânc principiu filosofic: Armonizarea dorințelor cu puterile noastre, cu ceea ce se poate realiza. Această armonizare aduce ca omul să nu îndrepte năzuințele sale spre lucruri inaccesibile și astfel, să i se deștepte în suflet s'nfământul de fericire. E armonizarea către care tinde tatăl lui Eyolf în educația copilului său.³⁾

Ca și la Ibsen și la Epictet găsim o reducere a cercului dorințelor noastre. Deosebirea e că, pe când Ibsen cere micșorarea dorințelor „externe“ și „spre extern“, dar nu lepădarea totală a lor, Epictet caută fericirea în „retragerea omului în sufletul său“, în dominația voinței umane exclusiv asupra puterilor spirituale iar nu și asupra celor trupești, asupra căror „tu nu ai nici o putere“

„...cele ce stau în puterile
„tale le poți realiza când vrei,
„fără rezistență... dacă vei
„distinge cu precisiune sfera
„ta proprie de cea străină ție,
„faptele tale nu vor cunoaște
„nici început, nici oprire for-
„țată din afară. 4)

2) Ibsen: Rosmersholm.

3) Ibsen: Copilul Ryolf.

4) Manualul lui Epictet.

1) Caracterizare după N. Zaharia.

Această filosofie duce la o aprofundare sufletească, la acel „Gnôthi s'äuton” care din vremile vechi a fost lozincă omenirii, și spre care tind și azi spiritele mari.

Salvator Cupcea.

Clasicismul lui Grig. Alexandrescu.

N'o să mai repet și eu aci, că literatura românească modernă a început să se formeze sub autoritatea celei romantice franceze, fiindcă s'a repetat destul, dar poate mai puțin s'a vorbit și poate mai puțin se știe c'avem și noi un clasic, dacă nu pe de-ăntregul cel puțin pe jumătate. E vorba de înțeleptul Alexandrescu . . . In virtutea celor admise de toți și repetate de mine în primele rânduri, să ne întrebăm, care anume romantic francez ar fi putut dascăl pe Alexandrescu în meseria lui de fabulist și autor de satire, pentru care e îndeosebi prețuit? Lafontaine? Boileau? Fără îndoială! cu adausul că aceștia, sunt doi frunzași ai *clasicismului* francez. Așa dar rămâne hotărât că acea parte trainică a operii lui Alexandrescu. fabula și satira este un produs străbătut de spiritul clasic insuflat din Lafontaine și Boileau pe cari poetul i-a cunoscut cu adâncime. Și această parte ar constitui calitativ dacă nu cantitativ, jumătate din opera lui Grigore Alexandrescu. Dar să nu ne mulțumim numai cu atâtă, să vedem, poate că la această jumătate vom mai putea adăuga încă un sfert. Într'adevăr, cât de ușor poți simți, cetind oricare din poeziile lui Alexandrescu, cum se sbat toate simțimintele și gândurile poetului în frâul strâns al logicei sale și cu toate acestea de mulțori pot fi izvorâte din cea mai romantică imaginație. Mărturisind vre-un sentiment oarecare el nu uită să-i adauge o motivare un „căci” atot-motivator. Alexandrescu simte mai întâiu ceva, apoi cu rațiunea lui încearcă să-și ana-

lizeze starea sufletească, căutându-i explicație și în urmă construiește versul. Acestă este procesul de creare al unei poezii în care rațiunea își are rolul de controlor, câte odată mai sever altă dată mai îngăduitor. Și iar să ne întrebăm acum, cine este acel romantic francez dela care Alexandrescu a învățat să iubească rațiunea și care îndemna: „Aimez donc la raison” (iubiți dar rațiunea). Acesta e cel prin excelență clasic, Boileau. Din cele spuse mai sus avem dreptul să spunem că numai prin compoziție poetul pare a fi clasic, în concepție însă, în fond, este un romantic stropit cu parfum de misticism religios. E bine să ne însemnăm acest fapt căci e unicul în literatura noastră!

P. R.

Manualul lui Epictet.

„Manualul lui Epictet” a apărut de curând în traducerea românească a dlui C. Fedeleș (Cultura Națională*, colecția „Clasicii antici”). Afară de manualul propriu zis, o scurtă biografie și o expunere a filozofiei lui Epictet, cartea mai cuprinde și „Fragmentele”, niște învățături de morală foarte scurte.

Epictet a fost sclav încă de copil. Soarta nu l-a dăruit unui stăpân prea blând, încât a rămas șchiop în urma chinurilor suferite. Fiind liberat a trăit mai departe în sărăcie, deci într'o anumită dependență față de semenii săi. In aceste împrejurări e firesc că a considerat libertatea drept bunul cel mai de preț. Viața i-a desvăluit atât de puțin din comorile ei, că Epictet nu a putut concepe fericirea decât sub înfățișarea unei nepăsări desăvârșite față de toate întâmplările din afară. Mai departe nu puteau merge cugetul și aspirațiunile sale, umilite de viața ce o dusesese. Numai în lumea rațiunii s'a simțit la largul lui. Aceasta l-a făcut să creadă că rațiunea e sediul personalității. Tot ce e material e trecător

și nu merită a fi luat în seamă. Nu trebuie să ne încredem în simțuri, căci ne înșală: să ne stăpânim, de asemeni, dorințele căci altfel ne robim lor, ne pierdem adică libertatea morală. În genere să nu ne preocupe decât cele ce stau în puterea noastră. Fatalitatea domnind în lumea exterioară, nu putem fi decât sclavii ei. Suntem liberi cu adevărat numai în lumea abstractă a gândirii.

Marele cusur al acestui sistem de morală, ca și al celor mai multe de până acum, e că consideră omul stăpân pe sentimentele sale pe când știința modernă a dovedit că în lumea fenomenelor sufletești domnesc legi tot așa de fatale și inalterabile ca în lumea materială.

Idealul lui Epictet nu este de fapt om, ci e ființă rece și spiritualizată. Aplicarea practică a acestei morale e cât se poate de anevoioasă fiindcă nu caută să-și ajungă scopul potrivindu-se firii omului, ci încearcă să preschimbe aceasta în interesul întei ce și-a propus.

Etica stoică, a cărei esență se cuprinde în manualul lui Epictet, este un sprijin slab pentru cel ce vrea să deslănțuie în acțiune energia ce natura a pus-o într'ânsul. Prin atitudinea pasivă ce ni-o impune, ea ar fi fost o bună mângâiere pentru oropsiții soartei în vechile societăți: sclavul din vechime, țăranul evului mediu și de mai târziu, ar fi găsit într'ânsa o rază de lumină în viața lor întunecată, dacă ar fi pătruns până la ei. Dar azi, de vreme ce societatea tinde spre omogenizare, omnirea așteaptă o morală a muncii și a energiei.

Schachmann.

Mihail Sadoveanu:
Venea o moară pe Siret.
(roman)

Viața din „Povestirile“ d-lui Sadoveanu e viața boerilor moldoveni cu sentimentele curate și a voinicilor hai-

duci. Prin temperament d. Sadoveanu este un romantic—eroic. Romantismul său este însă într'o formă de artă națională. Romanul d-sale e plin de haiduci, boeri stângaci, țigani sentimentali, țărani superstițioși și jupănese frumoase. Trecând la romanul d-sale de observație li găsim aceleași însușiri și chiar când face roman naționalist este brăzdat de acelaș temperament romantic (ce-l duce la un pesimism materialist).¹⁾ D. Mihail Sadoveanu este însă — nu mai încape vorbă — scriitorul care cunoaște cum se poate mai bine realitățile vieții românești a satelor, orașelor și mahalalelor. Romanul său isvorăște din însăși această adâncă cunoaștere a vieții românești, a sufletului românesc. El iubește romanul pentru că-l trăiește în fiecare zi și-l prețuiește cu cât îl cunoaște mai bine.

* * *

Venea o moară pe Siret: este romanul cel mai tipic în această privință; e plin de viață românească o măiestrie de nedescris, pe care cetitorul grăbit nu o observă — conflictul izbucnește în mijlocul furtunei care înnebunește Siretul, aducând cu el o moară în care se află, . . . o femeie. Romanul e cât se poate de simțit și abia când îl închizi îți dai seamă că ai trăit alături cu eroii, te-ai scufundat alături cu ei și te-ai ridicat odată cu ei. La tot pasul te întâmpină sincera zugăvire vie a unei ființe reale. Fluidul artistic al sufletului autorului trăește în sufletul tău. Dar importanța romanului constă în valoarea lui socială. Găsim în el a cea epocă de decădere a clasei sociale a boerilor, marii moșieri, cari caută să-și păstreze încă prestigiul și puterea politică; viața umilă și supertăioasă a țăranului supt de veneticul străin de sufletul lui, care sapă în același timp pe stăpânul său. Apoi decăderea boeriei bogate, locul căreia îl

1) E. Lovinescu: Critice.

iau răzeșii care caută să se'nbogățească și vechilii care o scapă.

Intriga e brodată de setea de parvenitism a celor de jos, — capitoul din roman intitulat astfel: „Se dovedește că Anița trebuie să se întoarcă la ai săi” și apoi caracterul primarului Iacobache care a ajuns să se îmbrace în haine nemțești și să poarte favorite și care asuprește mai mult ca ceialtați pe cei din sânul cărora a eșit, mândru de moarte pentru această origină a lui; — dovedește îndeajuns aceasta. Setea aceasta de parvenitism a Anitei deslănțuie drama între tată și fiu și tot prin această sete a primarului se deslănțuie furia țaranului Imbogățit. Aceasta eși setea răzeșului Ciornei și idealul (dacă-i putem zice așa) vechiului Nachoriei. Romanul d-lui Sadoveanu ne desvăluie viața și caracterul boerilor moldoveni de atunci (1888): „Primiriile casei aveau un caracter intim. Bătrânul bărbat de stat intră neanunțat... Lascăr Catargiu, înaintă domof și cu zâmbet blajin, ca între unde mai tinere.... Costi par'că încercase o desamăgire ar fi dorit o apa-

riție solemnă și măreață. Ii rămăsese însă în auz, foarte plăcută, vorbirea rară și moale a țaranilor din Buciumeni.... Ne caracterizează apoi, firea jidanului hăpăreț, lingușitor, dar inteligent, care a pătruns în sufletul Moldoveanului cunoscându-l și căutând să-i între în voie. „La alții ti mai scump, la mine-i tot așa de eștin... zise cu plăcere Fișel, frecându-și mâinile. Frumoasă vreme, adăugă el, de așa ceva se bucură toată lumea. Să-ți cântăresc o chiță de cuie?” (!?) li descrie apoi ca oameni de afaceri ai boerilor pe care-i minează, știindu-i la strâmtoare și întrându-le sub piele cu umilinta: „Ovreiul întră ploconindu-se; și înainte de-a privi pe boer își roti cu sfială ochiul sănătos pe jumătate închis în juru-i, ca și cum s'ar fi temut de o capcană”.

Am citit romanul d-lui Sadoveanu cu mulțumirea sufletească care ți-o dă opera de artă și în fața acestei plăceri produse o critică negativă ar fi o crimă cu... premeditare.

N. Massim,
cl. VI-a R.

